

Nyheter från ädellövskogsprogrammet

december 2009

Lövsnack - målgång med nya mål i sikte

Ädellövprogrammet i sin nuvarande form har gått i mål efter sex års intensivt arbete. Samtidigt pågår förberedelserna för en spännande fortsättning – Lövskog för framtiden.

I detta nyhetsbrev presenteras några axplock från programmets slutsummering. Dessutom visar vi upp några av de nya medarbetare som har börjat i programmet under dess senaste fas.

Det är många som har bidragit till det lyckade resultatet. Jag vill tacka alla duktiga medarbetare, styrgruppen, finansörer och skogsfakulteten för goda insatser, stöd och uppmuntran.

/ Magnus Löf

Slutexkursion i Blekinge

”Ju mer man vet, desto mer vet man att man inte vet. Nu är det viktigt att vi fortsätter för att behålla kontinuiteten.”

Det konstaterade Karl-Erik Olsson när han sammanfattade erfarenheterna från ädellövprogrammet vid slutexkursionen i Blekinge och Skåne den 14-15 september.

Exkursionen samlade ett 50-tal inbjudna företrädare för skogsbruk, myndigheter och anslagsgivare. Syftet var i första hand att diskutera hur forskningen ska fortsätta efter att programmet har upphört.

I flödande solsken gjorde exkursionen nedslag i välväxande bokskogar, ekplanteringar och nyckelbiotoper, för att diskutera hela paletten av åtgärder och behov som kan tillfredsställas med ädellöv. Forskarna presenterade i rask takt sina rön kring föröngning, röjning, gallring, naturhänsyn och virkesutnyttjande.

Det är svårt att peka ut höjdpunkter, men engagemanget var särskilt stort för forskningen kring skogens roll för välfärd och hälsa. ”Skogens sociala värden kommer att bli allt viktigare med fler människor och knappa resurser”, menade Karl-Erik Olsson.

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

Bilder från slutexkursionen

Styrgruppen med gäster samlad vid Eriksberg. Från vänster: Bo Larsen, Gustaf Aulén, Palle Madsen, Erik Sundström, Magnus Löf, Jan Linder, Gunnar Jönsson, Erik Hellberg, Linda Berglund, Ola Langvall, Karl-Erik Olsson, Carl Piper, Rickard Lehmann och Gustav Fredriksson.

Danska gäster: Palle Madsen...

... och Bo Larsen.

Gustav Fredriksson var
exkursionsgeneral.

Gustaf Aulén

Jan Linder representerade Lidellska
fonden

Erik Sundström från SLU var S-
fakultetens öga

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

Lokalpressen var aktiv. Gustav Fredriksson och Magnus Löf intervjuas.

"Varför behövs forskning om sambandet mellan hälsa och lövskog?". Matilda Annerstedt gav svar.

Diskussionen var tät. Här Margareta Ihse.

"Så här gör vi i Sverige." "Men så här gör vi i Danmark." Magnus Löf och Palle Madsen diskuterar.

"Ädellövskog - mer än bara virke!". Johan Normans och Mattias Bomans plansch sammanfattade mycket av exkursionens budskap.

Ola Langvall och Carl Piper

Vilse bland röststammarna i bokskogen på Ryssbergen.

Rolf Övergaard visar att ollonfallen sker oftare idag.

Karl-Erik Olsson tycker till i naturreservatet Gö.

Fikapauserna är värdefulla. Margareta Ihse och Carl Piper.

Landshövdingen i Blekinge, Gunvor Engström, invigde naturreservatet i Gö.

Johanna Witzell letade svampar.

Tummen upp för programmet

Redan innan programmet var avslutat gjordes en extern granskning av Ädellövprogrammets hela verksamhet. Granskningsgruppen bestod av Richard Bradshaw (University of Liverpool), Karin Eickhoff (Skogsutveckling Syd AB) och Lovisa Hagberg (WWF). Rapporten lämnades i september och gav övervägande positiva omdömen. Den konstaterade bland annat:

- Programmet har öppnat ett viktigt forskningsområde för Sverige och har satt en kritisk massa av forskning i rörelse.
- Viktiga kunskaper har tagits fram, bland annat om metoder för återskapande av ekskog och om egenskaper hos bokbestånd som är viktiga för rödlistade arter. Programmet har med framgång sammanställt och förmedlat befintliga kunskaper om ädellövskog i Sverige, och haft mätbara effekter på skogsforskning och skogsbruk.
- Informationsaktiviteterna har varit berömvärda, och värdefulla bidrag har lämnats till internetsajten Kunskap Direkt.
- Boken om användningsområden för lövträ är en användbar sammanställning av dagens kunskaper.
- Programmet har integrerats på ett bra sätt i nätverk inom IUFRO och EU, och den internationella aktiviteten har varit hög.
- Den akademiska nivån är mycket tillfredsställande.
- Balansen har varit mycket god mellan skogsintressenternas kortsiktiga behov och forskarnas långsiktiga visioner.

- Projektledningen har fungerat bra och styrgruppens starka engagemang har gett stöd och stärkt ekonomin.

Bland de mindre positiva iakttagelserna fanns:

- Programmet ligger efter tidsschemat, och flera doktorandprojekt är ännu inte avslutade.
- Samverkan mellan de olika delprojekten skulle kunna varit bättre.

Utvärderarna konstaterade också att grunden har lagts för ett mer fokuserat program, där samverkan mellan skogsskötsel och naturvård kan göras ännu starkare.

Den fullständiga utvärderingsrapporten kan beställas av Magnus Löf.

På sista sidan i detta nyhetsbrev finns en tabell som sammanfattar programmets resultat.

Nöjda exkursionsdeltagare i Kalmar

Ädellövprogrammet arrangerade i augusti en endagsexkursion i Nybro-Kalmar för skogsägare i samarbete med Föreningen Skogen och Skogsstyrelsen i Nybro. Ett 20-tal skogsägare och forskare deltog. Exkursionen refererades i tidningen Skogen:

”Vid Kölby gård söder om Kalmar finns ett paradbestånd med 70-årig ek. Beståndet är anlagt av skogsägaren Lars Elfvevssons farfar. Kanske blir det hans och hustrun Kajsas barnbarn som får vara med och skörda frukterna av 150 års skötsel.

Föreningen Skogen var där på exkursion när familjen visade upp ekskogens svindlande perspektiv. Kalmar län har den största mängden ek i landet. Det var därför naturligt att föreningen träffades just där för exkursionen ”Ädellövskog med många värden” i samarbete med SLUs forskningsprogram om ädellöv och Skogsstyrelsen.

- Den svenska ekstocken passar perfekt för våra produkter, sade Kenneth Arvidsson, inköpsansvarig vid Kährs. Vi använder nästan bara svensk ek.

De riktigt stora värdena sitter dock i ”diamantstocken” – grov, jämnvuxen och utan kvistmärken. Den kan betalas med 5000 kronor per kubikmeter.

- Tyvärr förlorar skogsägarna en del pengar på att stockarna är dåligt tillredda. Det kan handla om fel längder eller för dålig kvistning som ger vrakavdrag, berättade Kenneth Arvidsson.

Skötseln är idag beroende av statliga stöd – det ordinarie stödet för föryngring av ädellövskog, landsbygdsprogrammets satsning på att öka arealen ädellövskog och stöd för omläggning till ädellöv efter Gudrunstormen.

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

- Men vi behöver forska mycket mer kring anläggningen av ädellövbestånd, menade Magnus Löf, chef för ädellövprogrammet vid SLU i Alnarp.

- Se till att kronorna har gott om utrymme, då blir det mer kronor för skogsägaren, tipsade Lars Karlsson från Skogsstyrelsen.

Gunnar Isacson, tidigare forskare vid SLU, visade på den mängd insekter som en gammal ek kan hysa. Både ekoxe och läderbaggens spilling kunde ses på exkursionen.

- Det här du visar är häftigt, och vi måste sprida budskapet att det är häftigt, sa en av deltagarna, Mats "på Höjden" Helge."

Utöver de nämnda presenterade Lotta Woxblom, Kerstin Sonesson och Roland Hörnfeldt viktiga resultat under exkursionen.

Skogsexkursion: hund, telefon och dokumentationspärm

Gunnar Isacson har alltid en låda med baggar till hands.

Lars Karlsson från Skogsstyrelsen i Nybro berättade om förnygring och bidrag.

Magnus Löf diskuterar ekförnygring med skogsägare.

Diamantstockar sökes på Kährs i Nybro

Det 70-åriga paradbestånd som Kölby's ägares farfar anlade.

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

”Lövsog för framtiden” tar form

Ädellövprogrammet har lagt grunden till ett nytt forskningsprogram, och har också skapat den kritiska massa som är nödvändig för att forskningen ska röra sig framåt. Det konstaterade utvärderingsgruppen.

Nu pågår en intensiv planering av det nya programmet ”Lövsog för framtiden”, som ska starta 2010. I skrivande stund är en grundfinansiering säkrad från SLU och samtidigt pågår en jakt på extern finansiering genom två ”fundraisers”: Jan Linder och Carl-Henrik Kuylenstierna.

Det nya programmet utvidgas så att även de ”icke-ädla” lövträden ingår, som asp, björk och poppel. Liksom ädellövprogrammet kommer mångbrukstanken att vara central. Det finns rum för skogsproduktion, miljöaspekter, välfärd och virkesutnyttjande. I programmet ska de olika delarna i ännu högre grad samverka.

Programmet löper på sex år och har följande övergripande mål: ”...att utveckla nya skogsskötsel- och bevarandestrategier för lövsog med hänsyn till ekonomiska, ekologiska och sociala funktioner samt att

efter den sexåriga programperioden upprätta ett nationellt kunskapscentrum för forskning om lövsog. I detta kunskapscentrum bör, förutom SLU, flera andra universitet och Skogforsk ingå.”

De mätbara målen har också definierats:

- (1) Ta fram ny kunskap inom ämnesområdet genom att producera minst 100 vetenskapliga artiklar.
- (2) Överföra ny kunskap inom ämnesområdet till berörda intressenter genom att producera minst 50 populärvetenskapliga artiklar.
- (3) Arrangera minst tre konferenser och tre större exkursioner riktade mot intressenterna i Sverige.
- (4) Inom sex år öka antalet ämnesexperter i samhälle och näringsliv genom att totalt utbilda sex doktorer, utnämna två docenter och befordra två professorer.
- (5) Stärka det internationella samarbetet inom ämnesområdet genom att erbjuda platser för minst tre gästforskare.

Glimtar från medarbetarnas forskning

”Som att segla i konvoj” – eken får chans i skydd av buskar

Anna Monrad Jensen är sedan 2007 doktorand vid institutionen för sydsvensk skogsforskning. Uppgiften är att hitta metoder för att etablera ek i bestånd där de gamla ekarna på sikt behöver ersättas med en ny generation.

Professor Frank Götmark vid Göteborgs universitet har jobbat mycket med att naturvårdsskötsel av ekskogar, där en aktiv skötsel som gallring ofta är nödvändigt för att bevara värdet av de gamla och grova ekarna. En naturvårdsgallring kan ge upphov till en naturlig föryngring av ek. För att säkra återväxten krävs det dock ibland plantering i bestånden.

Tillsammans med bland annat Frank Götmark har Anna Monrad Jensen därför undersökt hur en framgångsrik plantering ska utföras. En lyckad plantering är svår att åstadkomma. Viltbete och ogräskonkurrens är två problem.

Anna Monrad Jensen har bland annat undersökt föryngringen i restaurerade ekskogar på gamla betesmarker där granen har gallrats bort. Om ekar planteras fritt i luckorna kommer de garanterat att betas, och samtidigt är hägn ofta en för dyr åtgärd i de ofta små områdena.

Ett alternativ för att skydda eken är att plantera den i skydd av mindre buskar, ris och småträdd. Hittills ser det ut som om de skyddade ekarna klarar sig bra från bete. I

extremfallen kunde samtliga oskyddade ekplantor vara betade, medan bara 5 % var skadade under buskskyddet.

När Anna presenterade resultaten på ädellövprogrammets slutexkursion gjorde en av åhörarna liknelsen att ”det är som att segla i konvoj i skydd mot ubåtar”.

Studierna kommer också att öka kunskapen om ekplantornas krav på ljus, vatten och näring. Doktorandprojektet söker svar på frågor som hur tätt buskskiktet får vara, och hur det påverkar konkurrensen ovan och under jord.

Huvudhandledare för projektet är Magnus Löf i Alnarp, och Frank Götmark är biträdande handledare.

Anna Monrad Jensen

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

Från åker till skogskänsla på ett drygt decennium – genomtänkta planteringar ger grönska åt staden

Det är en utmaning att starta med en kal åker eller tidigare industrimark och göra om den till en attraktiv grönyta. Men det är en utmaning som Gustav Richnau och Anders Busse Nielsen inte ryggat för. Med rätt planering av vilka träd- och buskarter som planteras och med en genomtänkt skötsel går det att skapa en rekreationsvänlig skog på kort tid. Nu försöker de båda forskarna att få fram riktlinjer som kan användas av dem som ansvarar för stadens grönytor.

Grönytor i stadsmiljöer är en resurs som skulle kunna utnyttjas bättre. I unga planteringar är problemet att de ofta har få arter med enkla strukturer. Det kanske bara finns ett trädskikt eller ett buskskikt. Om de dessutom inte sköts aktivt kan den unga skogen bli en ogenomtränglig djungel eller en enförmig trädplantering som inte lockar till vistelse.

Gustav Richnau är doktorand och Anders Busse Nielsen hans handledare. De är båda knutna till ädellövprogrammet och har sin arbetsplats i Alnarp på fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap. I doktorandprojektet vill de hitta recept för hur planteringar i staden kan bli strukturrika och attraktiva miljöer för både den biologiska mångfalden och den rekreationstörstande stadsbon.

Till sin hjälp har de bland annat en mängd planteringar som gjordes från 1970-talet och framåt i både Skåne och Danmark. Landskapslaboratoriet i Alnarp är en värdefull källa.

Gustav Richnau

Anders Busse Nielsen

– Ett av problemen är att de ansvariga sköter skogen bara för att gynna trädskiktet. Det är lätt att glömma att buskar och träd i olika skikt samspelar med varandra för att skapa en variation, säger de. Ett annat problem är att många kommunala förvaltare kan ha höga ambitioner i början av en grönyteanläggning. Efterhand tappas ambitionen bort och grönytan får inte den struktur som var tänkt.

Gustav Richnau påbörjade sina doktorandstudier i september 2008. I sitt arbete utvärderar han tidigare anlagda planteringar, men har också nyanlagt en del försök.

– Vi tittar bland annat på hur vi ska få in ett naturligt fåltskikt i planteringarna, berättar han. Det är ofta något som glöms bort. Därför experimenterar vi med att plantera och så in arter som buskstjärnblomma, gulplister och myska.

Några av resultaten har presenterats i Gröna Fakta nr 5/2009. Ett exempel på en lyckad anläggning är Tor Nitzelius park vid Alnarp, anlagd i mitten av 1980-talet. Där kan besökaren vandra i en gemytlig skoglig interiör med stora, frodiga hasselknippen, tillsammans med skogskorneller och skogsolvon. Över det låga krontaket höjer sig enstaka större ekar, lönnar, askar och klubbalar. Lägre buskar ger ett ytterligare djup. Sammantaget får man en känsla av att beståndet är betydligt äldre än det egentligen är.

Hur snabbt kan man då skapa en rekreationsvänlig miljö från en kal åker?

– I södra Sverige och på de allra bördigaste lokalerna bör man kunna få en genuin skogskänsla redan när planteringen blivit tonåring, kanske redan efter 15 år, menar de båda forskarna.

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

Nya doktorer...

Under året har två nya doktorer examinerats inom ädellövprogrammet.

Örjan Fritz disputerade den 6 mars på avhandlingen "Ecology and Conservation of Bryophytes and Lichens on *Fagus sylvatica*".

Johan Norman försvarade sin avhandling den 30 november. Titeln var "Amenities of Swedish forests"

Nästa gång ädellövprogrammet ska ställa sig bakom skranket är 26 mars 2010. Då delar **Rolf Övergaard** och **Maria Birkedal** på åhörarnas tid. Rolf har forskat om bokföryngring och Maria om sådd av ek och bok.

Ädellövprogrammet gratulerar de nyblivna doktorerna och docenten, och önskar de blivande lycka till.

*Örjan Fritz,
doktor*

*Johan Norman,
doktor*

*Maria Birkedal,
blivande doktor*

*Rolf Övergaard,
blivande doktor*

*Kerstin Sonesson,
docent*

...och ny docent

Den 6 november höll **Kerstin Sonesson** sin docentföreläsning vid Malmö högskola. Kerstin blir nu docent i ekologi vid Malmö högskola med hjälp av den forskning hon utfört kring ekskador i bland annat Ädellövprogrammet.

Titeln på docentföreläsningen var Ekdöden – stressfaktorer i komplex samverkan.

Läs mer om Kerstins forskning i Nyheter från ädellövprogrammet, oktober 2008.

Nya populärskrifter

I somras gav Föreningen Skogen ut ett specialnummer i serien **Skogsliv** tillägnat ädellövprogrammet. På 13 sidor görs nedslag i några forskningsområden. Där finns också recept och tips för skötsel av den ädla lövskogen. Numret kan beställas direkt från Magnus Löf eller från Föreningen Skogen.

Serien **Fakta Skog** innehåller populära rapporter från skogsfakulteten vid SLU. Ädellövprogrammet står sedan tidigare bakom 9 nummer i serien.

Nu är fler på gång, bland annat om lövskog och hälsa (Matilda Annerstedt), värdet av friluftsliv i lövskogen (Johan Norman med flera) och almsjuka (Johanna Witzell).

Fakta Skog kan laddas ned gratis som pdf-filer. Sök Fakta Skog på Google, eller gå direkt till sidan: <http://www.slu.se/?id=142>

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthållig skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

Synteser från programmet

Efter sex års arbete börjar frukten av ädellövprogrammets samlade forskning att sammanställas i olika synteser. Programmets inriktning på virke, skogsproduktion, rekreation och naturvård visar ju att utnyttjandet av ädellövskogen handlar om mångbruk.

Skötsel av ädellövskog är en del i Skogsstyrelsens stora satsning "Skogsskötselserien".

På 60 sidor gör författarna Magnus Löf, Esben Møller Madsen och Lars Rytter en sammanfattning av vår kunskap kring den ädla lövskogen. Skogsskötselseriens delar kan laddas ned som pdf-filer från Skogsstyrelsens hemsida:

<http://www.skogsstyrelsen.se/skogsskotselserien>.

Bruka och bevara ädellövskogen är en handledning om skötsel av ädellövskog som visar hur man kan kombinera de olika intressena i skogen. Handledningen tas fram av en redaktion bestående av Jonny de Jong, Jörg Brunet och Anna Andreasson. Utgivning beräknas till mars 2010.

Ecological Bulletins är en vetenskaplig bokserie där ädellövprogrammet samlar de viktigaste resultaten. Nr 53 som kommer ut i början av 2010 innehåller synteser av alla de olika områdena.

Slutrapport från programmets hela sex-åriga period är på väg att färdigställas, och kommer troligen att vara nedladdningsbar från programmets hemsida före nyår. I slutrapporten finns korta resuméer av de olika projekten samt en fullständig publikationslista.

En viktig syntesprodukt från programmet är också den kunskapsportal som finns på webben i systemet **Kunskap Direkt**. Den hittas med adressen <http://www.kunskapdirekt.se/adellov>.

Sammanfattningen från programmet

I slutrapporten kommer hela programmet att vara sammanfattat. En försmak ges av tabellen nedan.

Sammanfattning över uppnådda resultat och utförda aktiviteter inom ramen för programmet Uthålligt skogsbruk i ädellövskog fram till 31 september 2009. Uppnådda ackumulerade resultat vid programmets halvtid resp. sluttid visas i de vänstra och högra kolumnerna. Antal publikationer inkluderar även material som skickats för bedömning men ännu inte accepterats samt material som producerats med delvis annan finansiering än programmet. Den kompletterande finansieringen består av medel som mer eller mindre kan kopplas till programmet och till en tredjedel av ett Vinnova-projekt som huvudsakligen ligger utanför SLU.

Kategori	1 sept. 2006	31 sept. 2009
Antal publikationer (refereed)	34	92
Antal övriga publikationer (inkl. abstracts)	67	174
Antal presentationer på internationella möten och konferenser	29	44
Arrangemang av internationella konferenser	0	3
Arrangemang av seminarier, kurser och konferenser i Sverige	6	12
Arrangemang av exkursioner i Sverige	2	4
Antal utexaminerade doktorer	0	1 (8)
Antal utnämnda docenter	1	1 (2)
Finansiering av programmet	21,5 milj. kr	25,565 milj. kr
Kompletterande finansiering (medel utanför programmet, men kopplat till ädellövskog)	3,42 milj. kr	29,566 milj. kr

Ett nyhetsbrev från forskningsprogrammet Uthålligt skogsbruk i ädellövskog. www.adellovskog.nu

Koordinator: Magnus Löf, Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap, Box 49, 230 53 Alnarp. Magnus.lof@ess.slu.se. Mer kunskap från programmet finns på www.kunskapdirekt.se/adellov.

Nyhetsredaktör: Mats Hannerz, Silvinformation AB. Mats.hannerz@silvinformation.se

